

مطالعه اتنوبوتانی (شناسایی، خواص درمانی و نحوه استفاده) برخی گیاهان دارویی شهرستان بهبهان، استان خوزستان

دامون رزمجویی^{۱*}، زهرا زارعی^۲، رحام آرمند^۳

- ۱- استادیار و عضو هیأت علمی گروه مرتع و آبخیزداری، دانشکده محیط زیست و منابع طبیعی، دانشگاه صنعتی خاتم‌الانبیاء بهبهان، بهبهان، ایران
  - ۲- کارشناس ارشد مرتعداری، دانشکده محیط زیست و منابع طبیعی، دانشگاه صنعتی خاتم‌الانبیاء بهبهان، بهبهان، ایران
  - ۳- مربی و عضو هیأت علمی گروه زیست‌شناسی، دانشکده علوم پایه، دانشگاه صنعتی خاتم‌الانبیاء بهبهان، بهبهان، ایران
- * آدرس مکاتبه: بهبهان، گروه مرتع و آبخیزداری، دانشکده محیط زیست و منابع طبیعی، دانشگاه صنعتی خاتم‌الانبیاء بهبهان، کدپستی: ۱۱۱۱۱-۶۳۶۱۶ صندوق پستی: ۱۵۱-۶۳۶۱۵
تلفن و نمابر: ۵۲۷۳۱۶۶۲ (۰۶۱)
پست الکترونیک: d.razmjoue@gmail.com

تاریخ تصویب: ۹۶/۳/۳

تاریخ دریافت: ۹۵/۴/۲۱

چکیده

مقدمه: علم اتنوبوتانی به مطالعه و بررسی چگونگی استفاده افراد یک قوم، فرهنگ و یا ناحیه خاص از گیاهان بومی موجود در آن منطقه می‌پردازد. با توجه به اینکه روش‌ها و موارد مصرف گیاهان دارویی در مناطق مختلف متفاوت است. هدف: تحقیق حاضر با هدف آشنایی به فرهنگ استفاده سنتی از گیاهان دارویی شهرستان بهبهان جهت معالجه بیماری‌ها به مرحله اجرا درآمد. روش بررسی: برای این منظور پس از جمع‌آوری گیاهان منطقه به طور همزمان نام محلی، خواص دارویی، نحوه استفاده و سایر اطلاعات مربوط به گونه‌ها گردآوری شد. نتایج: در این پژوهش ۶۰ گونه گیاهی متعلق به ۲۳ تیره شناسایی شد. خانواده‌های نعنائیان (Lamiaceae)، چتریان (Apiaceae)، کاسنی (Asteraceae)، گندمیان (Poaceae) و سیب‌زمینی (Solanaceae) به ترتیب با ۷، ۷، ۶، ۵ و ۴ گونه بیشترین تعداد گونه‌های گیاهی را دارا بودند. بیشترین مصرف دارویی گیاهان این منطقه در درمان بیماری‌های دستگاه تنفسی، عصبی و دستگاه گوارشی می‌باشد. همچنین با بررسی نوع مصرف گیاهان منطقه مشخص شد که بیشترین نوع مصرف به صورت جوشانده (۴۵ درصد) و بعد از آن به صورت دم کرده و خام (۳۰ درصد) است. نتیجه‌گیری: وجود ۶۰ گونه گیاهی دارویی در شهرستان بهبهان نشان می‌دهد که از لحاظ گیاهان دارویی غنی می‌باشد و این موضوع می‌تواند زمینه مناسبی را برای استفاده بهتر از گیاهان دارویی این شهرستان برای تولید فرآورده‌هایی با اثربخشی بیشتر و مضرات کمتر فراهم کند.

گل‌واژگان: اتنوبوتانی، بهبهان، گیاهان دارویی، Apiaceae, Lamiaceae

مقدمه

در سال‌های اخیر توجه و علاقه زیادی به صورت علمی در مورد نقش‌های اساسی که گیاهان در بسیاری از فرهنگ‌ها بازی می‌کنند، ایجاد شده است که می‌توان آن را آغازی بر علم اتنوبوتانی و گیاه درمانی نوین (فیتوتراپی) دانست. بشر از دیرباز در اثر نیاز و تجربه، به خواص برخی گیاهان در معالجه بیماری‌ها پی برده و به مرور زمان بر تعداد آنها افزوده است. همچنین برخی گیاهان به طور سنتی برای ایجاد طعم و بوی مطبوع استفاده می‌شدند [۱].

پژوهش اتنوبوتانی، مستندسازی اطلاعات غیرمکتوب سنتی به منظور بهره‌برداری منطقی از منابع و حفاظت مؤثر از تنوع زیستی و اطلاعات فرهنگی می‌باشد. با توجه به تنوع پوشش گیاهی ایران و نیز منابع سنتی و علمی متعددی که در زمینه پزشکی سنتی از دیرباز به جا مانده است، این اطلاعات می‌تواند راهکارها و دستاوردهای ارزشمندی را برای یافتن گیاهان دارویی جدید و داروهای گیاهی ارایه نماید [۲].

علم اتنوبوتانی به مطالعه و بررسی چگونگی استفاده افراد یک قوم، فرهنگ و یا ناحیه خاص از گیاهان بومی موجود در آن منطقه می‌پردازد. واژه اتنو به معنی قوم و بوتانی به معنی گیاه‌شناسی می‌باشد [۳]. به طور کلی می‌توان گفت اتنوبوتانی، مطالعه روابط و کنش‌های متقابل بین گیاهان و انسان است که لازمه آن داشتن دانش گیاه‌شناسی و مردم‌شناسی می‌باشد [۴]. مطالعات اتنوبوتانی منجر به مستند شدن تعدادی از گیاهان مفید، دارویی، سمی یا مورد استفاده در غذا می‌شود. بخش بسیار مهمی از منابع کسب اطلاعات در یک مطالعه اتنوبوتانی مربوط به داده‌های به دست آمده از زندگی طبیعی مردم یک قوم می‌باشد [۵].

کشور ایران دارای پیشینه‌ای طولانی در زمینه طب سنتی و استفاده از گیاهان دارویی در درمان بیماری‌ها است. غنی بودن فلور گیاهی کشور ایران و دانش بالای ایرانیان در استفاده از گیاهان دارویی، وجود مراکز علمی معتبر در شهرهای اصفهان، شیراز، ری و وجود منابع علمی معتبر از قبیل کتاب قانون ابن سینا و نیز دانشمندان شهیری چون ابوعلی سینا و رازی که طبابت با گیاهان دارویی را در بین مردمان ایران رواج دادند و

نیز علاقه توأم ایرانیان به گیاهان دارویی، ضرورت توجه به این علم را دو چندان می‌کند [۶]. استفاده از گیاهان دارویی در مکان‌های مختلف دارای آداب، رسوم و روش‌های متفاوتی است، همچنین روش‌ها و موارد مصرف این گیاهان دارویی در مناطق مختلف متفاوت است. امروزه داروهای فرآوری شده از گیاهان دارویی به عنوان نوآوری زیستی در عرصه پزشکی جایگزینی شایسته برای داروهای شیمیایی هستند. یکی از علل مهم این جایگزینی عوارض جانبی کم‌تر داروی گیاهی نسبت به داروی شیمیایی است [۷].

شهرستان بهبهان دارای تابستان‌های گرم و سوزان ۵ تا ۷ ماهه و زمستان‌های سرد و کم باران و کوتاه‌مدت است. طبیعت اطراف ما سرشار از گونه‌های گیاهی ناشناخته‌ای از نظر خواص دارویی و درمانی است که برای کشف خواص آنها ممکن است به سال‌ها وقت نیاز باشد. گاهی در برخی مناطق از گونه‌های گیاهی خاصی به عنوان گیاهان دارویی استفاده می‌شود که هنوز علوم جدید به آن دست نیافته است و با استفاده از تجربه اهالی بومی می‌توان به این مهم دست یافت. ارائه فهرست گیاهان دارویی در مناطق مختلف جهان اولین گام در جهت کاربرد آنها با استفاده از علوم و فنون جدید تلقی می‌شود و تاکنون فهرست‌های زیادی از این گیاهان گزارش شده است [۸، ۹].

در سال‌های اخیر در کشور پروژه‌های تحقیقاتی فراوانی در زمینه شناخت گیاهان دارویی و همچنین کاربرد سنتی آنها به مرحله اجرا رسیده است که از مهمترین آنها در کشورمان می‌توان به بررسی اتنوبوتانی گیاهان دارویی شهرستان سیرجان در استان کرمان [۱۰]، معرفی گیاهان پرمصرف در طب سنتی منطقه شرق مازندران [۱۱]، بررسی اتنوبوتانی گیاهان دارویی حوزه آبریز شمال شرقی خلیج فارس [۱۲]، بررسی اتنوبوتانی گیاهان دارویی منطقه سیستان [۱۳]، معرفی گیاهان دارویی پرمصرف شهرستان دشتستان با تأکید بر کاربرد سنتی آنها [۱۴]، بررسی اتنوبوتانی گیاهان دارویی منطقه بیلاقی کالج شهرستان نور [۱۵]، مطالعه اتنوبوتانی شهرستان کازرون [۱۶]، بررسی مقدماتی تنوع زیستی گیاهان دارویی شهرستان ممسنی [۱۷]، گزارش جدیدی از حضور گونه فراسیون آبی

شده است تا با شناسایی و معرفی گیاهان بومی دارویی و موارد استفاده آنها اطلاعات مفیدی از منطقه مورد مطالعه ارائه کنیم. معرفی گیاهان دارویی می‌تواند پتانسیل منطقه مورد مطالعه را از نظر ذخایر ژنتیکی مشخص ساخته و بستر مناسبی برای گسترش فعالیت‌های تحقیقاتی در آینده فراهم کند. بنابراین تحقیق حاضر با هدف آشنایی به فرهنگ استفاده سنتی از گیاهان دارویی محلی جهت معالجه بیماری‌ها و همچنین آشنایی با اولویت‌های مصرف گیاهان دارویی و کاربردهای محلی آنها توسط مردم شهرستان بهبهان به مرحله اجرا درآمد.

مواد و روش‌ها

الف) معرفی منطقه مورد مطالعه

این مطالعه در محدوده شهرستان بهبهان واقع در استان خوزستان انجام شده است. مساحت این شهرستان ۳۷۱۵ کیلومتر مربع است که طول جغرافیایی آن ۵۰ درجه و ۱۴ دقیقه طول شرقی و عرض جغرافیایی آن ۳۰ درجه و ۳۶ دقیقه عرض شمالی و ارتفاع از سطح دریا آن ۳۱۳ متر می‌باشد. حداکثر دمای آن به ۵۰ درجه در ماه‌های تیر و مرداد و حداقل آن به صفر درجه در آذر و دی ماه می‌رسد. متوسط بارندگی سالانه ۳۷۰ میلی‌متر در سال است و رطوبت نسبی آن ۴۳ درصد است. با توجه به شرایط آب و هوایی منطقه مورد مطالعه و موقعیت جغرافیایی آن و همچنین عدم انجام مطالعات اتنوبوتانی در این شهرستان این تحقیق ضروری به نظر می‌رسید [۲۸] (شکل شماره ۱).

ب) روش مطالعه

در بررسی‌های ابتدایی شناخت تمامی عوارض طبیعی، راه‌ها و جاده‌های این شهرستان و مطالعه دقیق نقشه‌های توپوگرافی آن الزامی به نظر می‌رسید تا نگرشی صحیح از منطقه مورد مطالعه به دست آید. پس از انجام مطالعات ابتدایی و مشخص نمودن عوارض طبیعی، مسیرها و روستاهای منطقه مورد مطالعه، با سفرهای متعدد به مدت دو سال گیاهان این منطقه جمع‌آوری شده و مورد شناسایی قرار گرفتند. به طور

Lycopus europaeus) در جنوب ایران [۱۸]، بررسی اتنوبوتانی گیاهان دارویی استان بوشهر [۱۹]، بررسی اتنوبوتانی برخی گیاهان دارویی بخش مرکزی شهرستان ساری [۲۰]، مطالعه اتنوفارماکولوژی رودخانه حله در استان بوشهر [۲۱] و بررسی اتنوبوتانی گیاهان دارویی استان هرمزگان [۲۲] اشاره نمود. در تحقیقی که در زمینه جمع‌آوری و بررسی منتخبی از گیاهان شهرستان کاشان انجام گرفت، نتایج نشان داد که تعداد زیادی از این گیاهان در زمینه بیماری‌های گوارشی و تنفسی مورد استفاده قرار می‌گرفتند و برخی از این گیاهان از ارزش اقتصادی بالایی برخوردارند [۲۳]. سحرخیز و همکاران (۲۴) در طرح جمع‌آوری و شناسایی گیاهان دارویی منطقه گرگان و دشت تعداد ۲۹۸ گونه دارویی متعلق به ۷۰ تیره گیاهی را شناسایی نمودند.

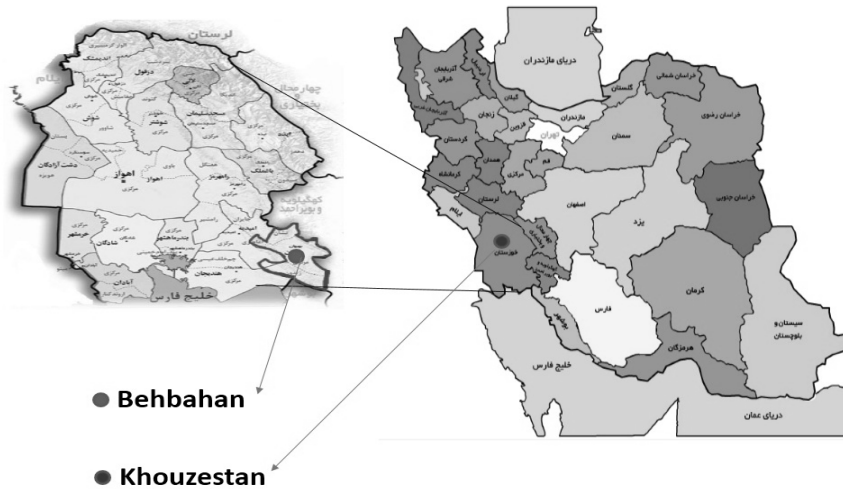
خدایاری و امانی [۲۵] با بررسی اتنوبوتانی گیاهان دارویی شهرستان ایذه (استان خوزستان) ۸۴ گونه گیاهی دارویی متعلق به ۳۵ تیره گیاهی شناسایی کردند که تیره‌های Asteraceae با ۱۲ گونه، Lamiales با ۱۲ گونه، Apiaceae با ۱۱ گونه و Leguminosae با ۸ گونه گیاهی دارای بیشترین کاربرد بودند. کاظمی و همکاران [۲۶] با بررسی اتنوبوتانی و تنوع زیستی گیاهان دارویی سواحل ذخیره‌گاه زیست کره میانکله گزارش دادند که از ۱۷۵ گونه شناسایی شده در منطقه ساحلی ۴۴ گونه دارای ارزش دارویی هستند که شاخص‌ترین آنها شامل *Artemisia annua*، *Rubus*، *Plantago psyllium* و *Mespilus germanica*، *Punica granatum*، *sanctus*، *Hypericum perforatum*، *Verbena officinalis* و *Hypericum perforatum*، می‌باشد. همچنین شریفی‌فر و همکاران [۲۷] با مطالعه اتنوبوتانی برخی از گیاهان دارویی ناحیه کوه جوپار استان کرمان دریافتند ۶۵ گونه گیاهی که از ۳۰ خانواده بودند در منطقه مورد مطالعه وجود دارد و خانواده Lamiales بیشترین تعداد گونه را به خود اختصاص داده بود.

وجود تنوع بسیار بالای اکولوژیکی از یک‌سو و رویکرد گسترده عمومی مردم به استفاده از گیاهان دارویی و طب سنتی از سوی دیگر نشان‌دهنده لزوم تحقیقات گسترده در زمینه گیاهان دارویی این منطقه می‌باشد. لذا در این پژوهش تلاش

گیاهان جمع‌آوری شده پس از بررسی به هرباریوم دانشگاه صنعتی بهبهان منتقل شده و با استناد از کتاب‌های معتبر گیاه‌شناسی همچون فلور ایران و سایر منابع معتبر [۲۹-۳۵] و پرسش از افراد محلی مورد شناسایی قرار گرفتند.

همزمان نام محلی، خواص دارویی و سایر اطلاعات مربوط به مصرف درمانی گونه‌ها با تهیه پرسشنامه‌هایی که شامل نحوه استفاده، اسم محلی و خواص دارویی گیاهان بود، گردآوری شد. مشخصات روستاهای جمع‌آوری گیاهان در جدول شماره ۱ و همچنین مشخصات مربوط به افراد پرسش شده (سن، جنس و تحصیلات) در جدول شماره ۲ آورده شده است.

شکل شماره ۱ - وضعیت قرارگیری شهرستان بهبهان در استان خوزستان

جدول شماره ۱ - مناطق مورد مطالعه و جزئیات مربوط به جمع‌آوری اطلاعات از افراد محلی در حوزه شهرستان بهبهان

ردیف	منطقه	مختصات جغرافیایی		افراد پرسش شده در مطالعه	
		طول جغرافیایی	عرض جغرافیایی	زن	مرد
1	روستای خیرآباد گهر	۴۴°۳۲'۲۲"	۳۳°۷۷'۷۰"	۳	۱
2	روستای قلعه سید مقیم	۴۳°۴۱'۸۹"	۳۳°۸۶'۶۲"	۲	۲
3	روستای گرمز سفلی	۴۳°۹۲'۱۸"	۳۳°۷۷'۳۲"	۷	۳
4	روستای دولت آباد	۴۳°۷۴'۳۰"	۳۳°۷۴'۸۶"	۱	۲
5	روستای پیشکر	۴۳°۷۲'۱۶"	۳۳°۹۵'۸۹"	۱	۱
6	روستای منصوریه	۴۳°۳۲'۰۸"	۳۳°۸۸'۷۹"	۲	۱
7	روستای خائیز	۴۴°۱۳'۸۵"	۳۳°۹۰'۵۴"	۸	۲
8	روستای پیرآباد	۴۲°۵۱'۷۵"	۳۴°۰۷'۳۷"	۳	۲
9	روستای آبلش	۴۲°۳۴'۸۶"	۳۴°۱۳'۵۳"	۲	-
10	روستای کلگه‌زار	۴۲°۲۳'۹۲"	۳۴°۱۲'۷۰"	۱	۱

ادامه جدول شماره ۱ -

ردیف	منطقه	مختصات جغرافیایی		افراد پرسش شده در مطالعه	
		طول جغرافیایی	عرض جغرافیایی	زن	مرد
11	روستای شهرک مطهری	۴۱° ۹۳' ۹۱"	۳۴° ۰۸' ۷۷"	۴	۲
12	روستای چهل کنار	۴۱° ۱۸' ۱۹"	۳۴° ۰۳' ۱۷"	-	۲
13	روستای چاه شیرین (زیدون)	۴۰° ۰۸' ۷۶"	۳۳° ۶۳' ۰۲"	۳	۱
14	روستای چشمه شیخ (زیدون)	۴۰° ۱۷' ۷۴"	۳۳° ۶۶' ۹۴"	۲	۲
15	روستای تل سیاست (زیدون)	۳۹° ۹۱' ۹۳"	۳۳° ۶۸' ۱۷"	۱	۲
16	روستای دار بهاره (زیدون)	۳۹° ۶۲' ۹۰"	۳۳° ۶۹' ۵۵"	۲	۱
17	روستای چم کرته (زیدون)	۴۰° ۰۱' ۵۲"	۳۳° ۷۳' ۷۸"	۲	-
18	روستای درونک (زیدون)	۴۰° ۹۳' ۳۹"	۳۳° ۵۸' ۶۲"	۱	۲
19	روستای جولایی (زیدون)	۴۰° ۷۰' ۸۵"	۳۳° ۵۸' ۹۶"	۳	۲
20	روستای سردشت (زیدون)	۴۲° ۵۰' ۵۹"	۳۳° ۵۵' ۲۲"	۲	۲
21	روستای لاسبید	۴۱° ۸۴' ۵۸"	۳۳° ۹۱' ۸۳"	۱	۲
22	روستای بدلی	۴۱° ۹۳' ۷۹"	۳۳° ۹۲' ۹۵"	۱	۱

جدول شماره ۲- مشخصات افراد پرسش شونده در حوزه مورد مطالعه

تعداد افراد پرسش شونده و شرایط سنی و سواد آنها				
سطح تحصیلات	بی سواد	سیکل و پایین تر	دیپلم	فوق دیپلم و بالاتر
جنسیت				
مرد	۱۰	۸	۹	۷
زن	۲۱	۹	۱۴	۸
محدوده سنی	۵۰-۷۲	۴۵-۶۳	۳۳-۴۰	۳۰-۳۹

نتایج

نحوه استفاده آنها در جدول شماره ۳ آورده شده است. نام خانواده گیاهان منطقه به همراه نام فارسی، نام محلی، اندام مورد استفاده، خواص دارویی و نحوه استفاده آنها در منطقه مورد مطالعه در جدول شماره ۳ آورده شده است. این جدول نشان می‌دهد شهرستان بهبهان ۶۰ گونه غالب دارویی دارد که متعلق به ۲۳ تیره است.

شهرستان بهبهان به دلیل پوشش گیاهی متنوع، منطقه مناسبی برای مطالعات گیاهان دارویی می‌باشد. اطلاعات جمع‌آوری شده درباره گیاهان دارویی غالب این شهرستان به همراه ویژگی‌ها شامل نام علمی، نام فارسی، خانواده‌های گیاهی، اندام مورد استفاده، خواص دارویی و

جدول شماره ۳- فهرست و مشخصات گونه‌های دارویی و اثرات درمان سنتی آنها، نام علمی گیاهان و خانواده‌های گیاهی

شماره هرباریومی	نحوه استفاده	خواص دارویی	اندام مورد استفاده	نام محلی	نام فارسی	نام علمی گیاه	خانواده
۱۴۳۲	جوشانده، دم‌کرده (خوراکی)	ضد احتقان‌های تنفسی، ضدسرفه و سرماخوردگی، سم‌زدایی کبد، کمک به درمان زردی و یرقان، دفع سنگ مثانه، برای درمان برونشیت	تمام گیاه	پرسیاوشون	پرسیاوشان	<i>Adiantum capillus- Veneris</i> L.	Adiantaceae
۱۴۶۱	خام و پخته شده همراه با برنج و معطر کننده لبنیات (خوراکی)	ضد تشنج، تهوع‌آور، آرام‌کننده اعصاب	تمام گیاه	شوت	شوید کوهی	<i>Grammosciadium platycarpum</i> Boiss. & Hausskn.	
۱۵۱۶	جوشانده، عرق، خام به صورت پودر (خوراکی)	بازکنندگی مجرای شریان قلب، درمان آرتروز، معالجه آسم و سیاه سرفه	بذر	خلال دندان	خلال دندان	<i>Ammi visnaga</i> (L.) Lam	
۱۴۳۴	خام و به صورت ادویه همراه با غذا (خوراکی)	برگ و ساقه جعفری برای رفع کک و مک و جوش‌های صورت، هضم غذا و خوشبوکننده دهان	تمام گیاه	جعفری کوهی	جعفری یکساله	<i>Anthriscus nemorosa</i> (M.Bieb.) Spreng	
۱۵۱۳	خام (خوراکی)	خاصیت آنتی‌اکسیدان، تقویت معده، نرم‌کننده سینه، معده و روده را ضد عفونی می‌کند، برطرف‌کننده تب و سرماخوردگی	تمام گیاه	گشنیز کوهی	گشنیزک	<i>Bifora testiculata</i> (L.) Spreng.	Apiaceae
۴۴۵	خام و پودر شده و معطر کننده لبنیات (خوراکی)	ضد عفونی کننده و معطرکننده فضای محل زندگی، در درمان بسیاری از بیماری‌های گوارشی به کار می‌رود	برگ، ساقه و گل	چویل	چویل	<i>Ferulago angulata</i> (Schlecht.) Boiss	
۱۴۶۲	خام و معطرکننده غذا (خوراکی)	ضد نفخ شکم، ریشه جعفری اشتهاآور، ادرارآور و قاعده‌آور، سنگ کلیه را دفع می‌کند، برای درمان اسهال، تنگی نفس و درمان بیماری سرخک	تمام گیاه	جعفری	جعفری وحشی یکساله	<i>Anthriscus cerefolium</i> L. (Hoffm.)	
۱۵۱۲	خام و معطر جهت استفاده در ترشی (خوراکی)	ضد نفخ، تقویت عمومی روده، خوشبوکننده اولیه ترشی، زیادکننده شیر مادر، ضد عفونی کننده و میکروب‌کش قوی، در هضم غذا مؤثر است.	تمام گیاه	گلپر	گلپر	<i>Heracleum persicum</i> Desf. Ex Fisher.	
۴۴۳	دم‌کرده، جوشانده، خام (خوراکی)	تقویت تخمدان، ضد نفخ، ضد خونریزی زیاد سیکل زنانه، اشتهاآور، درمان بواسیر، نفخ، مقوی قلب و درمان ترشحات مهبلی	گیاه کامل	گل برنجاس - برنجاس	بومادران	<i>Achillea wilhelmsii</i> C. Koch.	

ادامه جدول شماره ۳-

شماره هرباریومی	نحوه استفاده	خواص دارویی	اندام مورد استفاده	نام محلی	نام فارسی	نام علمی گیاه	خانواده
۱۴۳۳	دم کرده (خوراکی)	آرام‌بخش، قرقره کردن آن جهت برطرف کردن التهاب لته، گلو و دهان، تقویت معده، دردهای عصبی، میگرن، سردرد و بی‌خوابی، برای درمان کم‌خونی و یرقان	گیاه کامل	باوینه	بابونه بهاری	<i>Anthemis cotula L.</i>	
۱۵۱۰	دم کرده (خوراکی)	کمک به عملکرد متابولیسم کبد، ضدچربی کبد، ضدعفونی‌کننده، اشتهاآور، تب‌بر و هضم‌کننده غذا	بذر و برگ	خارمریم	خارمریم	<i>Silybum marianum (L.) Gaertn.</i>	
۱۵۰۹	عرق، خام، دم کرده و پخته و معطرکننده لبنیات (خوراکی)	داشتن طبع سرد، پایین آورنده قند خون، چربی و فشار	تمام گیاه	کاشنی	کاسنی	<i>Cichorium intybus L.</i>	
۴۶۳	خام (خوراکی)	مسکن، نرم‌کننده صدا و سرفه	تمام گیاه	شکر تیغال	شکر تیغال	<i>Echinops ritro L.</i>	
۱۴۶۴	پودر و مخلوط با آب، جوشانده (خوراکی و استعمال خارجی)	تصفیه‌کننده خون، جوشانده آن جهت تقویت موی سر	کل گیاه بوژه بذر	گل گندم	گل گندم طلایی	<i>Centaurea behen L.</i>	
۱۴۷۹	جوشانده، جوشانده، مخلوط با آب و عسل (خوراکی و ضماد)	خنک، رفع زخم، تصفیه‌کننده خون، بازکننده عروق، برطرف‌کننده اسهال	بذر	خاکشیر	خاکشیر ایرانی	<i>Descurainia sophia (L.) Webb & Berth.</i>	Brassicaceae
۱۴۴۲	ضماد (استعمال خارجی)	حاوی هورمون‌های زنانگی بالا جهت تنظیم سیکل ماهیانه	تمام گیاه	کیسه کشیش	کیسه کشیش	<i>Capsella bursa pastoris (L.) Medicus.</i>	
۱۴۳۵	آسیاب شده و مخلوط با عسل و معطرکننده ترشی (خوراکی)	موجب تأخیر زمان شروع تشنج و کاهش مدت آن، کاهش نفخ شکم و دفع گازهای معده، زیادکننده شیر مادر، قاعده‌آور، مصرف با عسل برای تسکین درد رحم و درد زایمان مفید است	بذر	سیاهدونه	سیاهدانه	<i>Nigella sativa L.</i>	Caryophyllaceae
۱۴۴۷	جوشانده، دم کرده، خام مخلوط با سکنجبین (خوراکی)	خون‌ساز، ضدانگل‌ها و میکروب‌های روده‌ای	تمام گیاه	سس	افتیمون	<i>Cuscuta epithimum Murr.</i>	Cuscutaceae

ادامه جدول شماره ۳-

شماره هرباریومی	نحوه استفاده	خواص دارویی	اندام مورد استفاده	نام محلی	نام فارسی	نام علمی گیاه	خانواده
۱۴۴۱	شیرابه (ضماد و استعمال خارجی)	ریشه آن خاصیت مسهلی دارد، شیرابه آن برای از بین بردن زگیل است، تسکین دردهای عصبی	تمام گیاه	شیرسنگ	فریون	<i>Euphorbia helioscopia</i> L.	Euphorbiaceae
۱۴۵۲	ضماد (استعمال خارجی)	برای رفع بیوست از روغن کرچک استفاده می‌شود و اثر ملین و مسهلی دارد و باعث تحریک روده‌ها نمی‌شود	روغن و بذر	کرچک	کرچک	<i>Ricinus communis</i> L.	
۱۴۸۳	عرق و جوشانده (خوراکی)	ادرارآور، کمک به دفن شن و سنگ کلیه، ملین، تبیر، رفع کننده سرفه، مسهل صفرا	کلیه اندام‌ها	خار اشتر	خارشر	<i>Alhagi mannifera</i> Deaf.	Fabaceae
۱۴۸۵	تولید گز، محلول با آب (خوراکی)	ضدنفخ کودکان، تقویت عمومی روده، قبض کننده، درمان سرفه و تنگی نفس	ریشه	گزانگین	گون	<i>Astragalus adscendens</i> Boiss. & Hausskn.	
۱۴۷۶	جوشانده (خوراکی)	ضدالتهاب‌های لته، کمک به باز کردن دمل‌های چرکی	ریشه	کتیرا	گون پنه‌ای	<i>Astragalus gossypinus</i> Fischer.	Papavaraceae
۱۴۸۴	جوشانده، دم کرده (خوراکی)	اشتهاآور، تصفیه خون، برطرف کننده بیماری‌های پوستی، ضدجوش و حساسیت، تبیر، ادرارآور و مسهل	گیاه کامل	شاهتره	شاهتره	<i>Fumaria officinalis</i>	
۱۴۴۰	جوشانده، دم کرده (خوراکی)	برای درمان اگزما و بیماری‌های دیگر پوستی، همچنین به عنوان ملین استفاده می‌شود	اندام هوایی	شاهتره	شاهتره ایرانی	<i>Fumaria vaillantii</i> Loisel.	
۱۴۹۷	خام (خوراکی)	ملین، نرم کننده سینه	تمام گیاه بویزه بذر	تخم شربتی	ریحان سبز	<i>Ocimum basilicum</i> L.	Lamiaceae
۱۵۰۸	دم کرده، خام (خوراکی)	درمان دردهای گوارشی، سواضمه، ناراحتی‌های صفراوی و نفخ	اندام هوایی	فراسیون	فراسیون	<i>Marrubium vulgare</i> L.	
۱۴۵۳	دم کرده (خوراکی)	مقوی، قایض، نیرودهنده، خلط‌آور، ضد تشنج، آرام بخش، خواب‌آور، مدر، مقوی قلب و شل کننده عضلات	اندام هوایی	اسطوخودوس وحشی	دم شیر	<i>Leonurus cardiaca</i> L.	
۱۴۳۶	دم کرده و جوشانده (خوراکی)، ضماد (استعمال خارجی)	ضدسرفه و حساسیت‌های تنفسی، درمان نارسایی‌های کبد و اختلالات قاعدگی، تسکین درد	اندام هوایی	اوشوم باریکو	آویشن	<i>Thymus kotschyanus</i> Boiss. & Hohen.	
۱۵۶۵	جوشانده، دمنوش گیاهی و مخلوط با لبنیات	ضدسرفه، درمان بیماری‌های گوارشی از جمله نفخ، کمک به هضم غذا، درمان گرم‌زدگی	اندام هوایی	اوشوم پهنو	آویشن شیرازی	<i>Zataria multiflora</i> Boiss.	Lamiaceae
۴۹۵	دم کرده و جوشانده (خوراکی)	ضدتورم برنژها، ضدسرفه‌های خشک و حساسیت‌زا	تمام گیاه	مریم گلی	مریم گلی لوله‌ای	<i>Salvia macrosiphon</i> Boiss.	

ادامه جدول شماره ۳-

شماره هرباریومی	نحوه استفاده	خواص دارویی	اندام مورد استفاده	نام محلی	نام فارسی	نام علمی گیاه	خانواده
۱۴۴۸	جوشانده (خوراکی)	قابض دارای اثرات ضدتورمی، برای بیماری‌های دستگاه تنفس، طحال، مدر و رفع ترشحات زنانگی	برگ‌ها، گل و ریشه	گزنه	گزنه سفید	<i>Laminum album L.</i>	
۱۵۰۷	خام و معطرکننده لبنیات (خوراکی)	مقوی معده، مسکن اعصاب، ملین ضدسرطان، خاصیت ضدعفونی‌کننده	اندام هوایی	پیدن وحشی	پونه کوهی	<i>Mentha mozaffarianii Jamzad.</i>	
۱۴۶۵	خام (خوراکی)	برای نرم کردن مجرای تنفسی، پایین آوردن تب، درمان اسهال خونی، درمان ناراحتی‌های دستگاه ادراری و تنظیم قند، برطرف کردن بیوست	تمام گیاه به ویژه گل‌ها	ختمی کوهی	ختمی چینی	<i>Hibiscus rosa-sinensis L.</i>	Malvaceae
۱۴۵۵	خام و پخته (خوراکی)	ضدسرفه و سرماخوردگی‌های خشک، بازکننده مجاری تنفسی	تمام گیاه	توله	پنیرک	<i>Malva sylvestris L.</i>	
۱۴۸۸	جوشانده (خوراکی)	تقویت‌کننده قوای فکری و جنسی، درمان آریتمی، مقوی قلب، درمان‌کننده نازایی و ناباروری، مقوی کم‌خونی و دردهای گلو	بذر	بارهنگ پهنو	بارهنگ	<i>Plantago major L.</i>	Plantaginaceae
۱۴۹۸	دم کرده و خام (خوراکی)	نرم‌کننده سینه و ضدسرفه‌های خشک، ملین، ضدزخم معده و روده، ضداسهال خونی، نشاط‌آور، ضدحرارت و عطش و ضدتب و لرز	بذر	بارهنگ	اسفرزه	<i>Plantago psyllium L.</i>	
۱۴۵۰	دم کرده (خوراکی)	حاوی ویتامین B بالا، تقویت عمومی بدن بعد از دوران بیماری، به دلیل نداشتن گلوتن و دارا بودن فیبر بالا بیوست را برطرف می‌کند، مشکلات گوارشی را برطرف می‌کند و در تسکین آرتروز و روماتیسم مؤثر است	گیاه کامل به ویژه بذرها	جو وحشی	جو دوسر	<i>Avena sativa L.</i>	
۱۴۹۴	جوشانده (خوراکی)	تصفیه خون، معالجه یرقان و نقرس، برای رفع سرفه، از بین بردن اختلالات معده برای جلوگیری از قی	گیاه کامل بدون ریشه	مرغ	مرغ	<i>Cynodon dactylon (L.) Pers.</i>	Poaceae
۱۴۳۷	جوشانده (خوراکی)	نرم‌کننده سینه و معده، برای باز شدن دمل، رفع بیوست	بذر	چاودار	چاودار	<i>Secale cereale L.</i>	
۱۵۰۶	خوراکی در غذا	درمان بیماری‌های خونی و ادراری	بذر	چائیر	سورگوم	<i>Sorghum halepense (L.) Pers.</i>	
۱۴۵۶	دم کرده (خوراکی)، ضماد (استعمال خارجی)	برای درمان بیماری تنفسی، برای بهبود شکستگی، بند آوردن خون بینی و شست‌شوی زخم‌ها	ریشه	گندمک	گندمک	<i>Imperata cylindrica (L.) Raeusch.</i>	

ادامه جدول شماره ۳-

شماره هرباریومی	نحوه استفاده	خواص دارویی	اندام مورد استفاده	نام محلی	نام فارسی	نام علمی گیاه	خانواده
۱۴۹۳	خام (خوراکی)	تصفیه‌کننده خون، خنک‌کننده و تب‌بر و حاوی ویتامین ث می‌باشد	برگ‌ها و ساقه	تروشکوک	ترشک	<i>Rumex acetosa</i> L.	Polygonaceae
۱۴۳۹	جوشانده (خوراکی) و ضماد	منقبض‌کننده، ضدقارچ، ادرارآور، قطع‌کننده خونریزی، التیام‌دهندگی زخم‌ها، تسکین مجاری ادراری، برای اسهال خونی، بواسیر و یرقان مفید است	تمام گیاه	علف هفت بند	علف هفت بند	<i>Polygonum aviculare</i> L.	
۱۴۶۶	جوشانده (خوراکی)	برگ کنار را خشک کرده و به صورت پودر برای شستشوی بدن و مو کاربرد دارد.	میوه و برگ‌ها	سدر	کنار	<i>Ziziphus spina-christi</i> (L.) Desf.	Rhamnaceae
۱۴۸۹	جوشانده (خوراکی)	ضدتورم و ضدباکتریایی، عصاره حاصل از این گیاهان بر ضد بیماری‌های پوستی، پراداری، تب‌بر و بی‌خوابی استفاده می‌شود. خواص ضدقارچی و ضدباکتریایی بالایی دارد	میوه و برگ	رملیک	رملیک	<i>Ziziphus nummularia</i> (Burm.f.) Wight & Arn.	
۱۴۳۸	دم کرده و خام (خوراکی)	برگ و میوه تمشک برای نرم کردن سینه، دفع اختلاط، بیماری‌های معده و گاز شکم کودک استفاده می‌شود	میوه	تیره	تمشک درختی	<i>Rubus anatolicus</i> Focke	Rosaceae
۱۴۹۰	دم‌نوش	جلوگیری از خونریزی رحمی و درمان سوختگی	گیاه کامل	توت روباهی	توت روباهی	<i>Sanguisorba minor</i> Scop.	Sapindaceae
۱۴۷۵	جوشانده (خوراکی)	عصاره برگ آن برای درمان بواسیر و تسکین درد استفاده می‌شود. به علاوه از آن به صورت غرغره، جهت درمان زکام یونجه‌ای، مخاط بینی و چشم که همراه با جریان ترشحات بینی و اشک است، به کار می‌رود	برگ و میوه	ناترک	ناترک	<i>Dodonaea viscosa</i> (L.) Jacq.	
۱۴۶۰	جوشانده (خوراکی)	بطرف‌کننده سرفه کودکان، جهت درد دندان، ضدعفونی‌کننده دندان	تمام گیاه	سگ انگور	تاجریزی سیاه	<i>Solanum nigrum</i> L.	Solanaceae
۱۵۰۵	عصاره میوه (خوراکی)	درمان نازایی و ناراحتی کلیوی	میوه، برگ و ساقه	عروسک پشت پرده	عروسک پشت پرده	<i>Physalis alkekengi</i> L.	
۱۵۰۱	دم کرده (خوراکی)	برای درمان بیماری‌های اعصاب و روان، برای درمان آسم، آرام‌کننده و ضد تشنج	تمام گیاه	تاتوره	تاتوره	<i>Datura stramonium</i> L.	
۱۴۶۸	میوه (خوراکی)	افزایش‌دهنده میل جنسی، تهیه مایع پنیر	ریشه، برگ و میوه	پنیرباد	پنیرباد	<i>Withania coagulans</i> (Stocks) Dunal	Tropaeolaceae
۴۷۱	دم کرده (خوراکی)	مقابله با سرماخوردگی، مراقبت از مو و راحتی دفع	گیاه کامل	لادن	لادن	<i>Tropaeolum majus</i> L.	

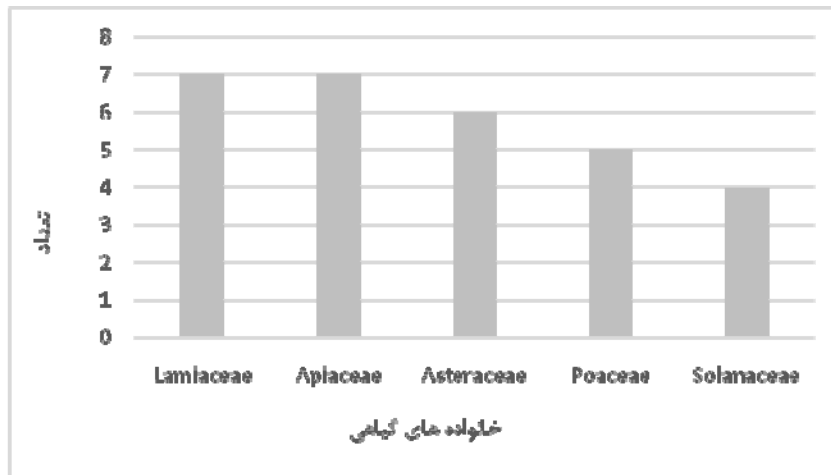
ادامه جدول شماره ۳-

شماره هرباریومی	نحوه استفاده	خواص دارویی	اندام مورد استفاده	نام محلی	نام فارسی	نام علمی گیاه	خانواده
۱۴۵۷	جوشانده و میوه (خوراکی)، پودر ریشه (ضماد)	باز کردن عادت ماهیانه، تقویت معده، قابض، آرامبخش، ضد اسهال، تسکین درد، تسکین سرفه، ترشحات غیرطبیعی مخاط	گیاه کامل	داغداغان	داغداغان	<i>Celtis australis</i> L.	Ulmaceae
۱۵۰۴	جوشانده (خوراکی) و ضماد	بازکننده عروق، پایین آورنده قند، ضدتورم پروستات، دم کرده این گیاه نسبت به یک فنجان قهوه انرژی بیشتری دارد	گیاه کامل	گزنه	گزنه دو پایه	<i>Urtica dioica</i> L.	Urticaceae
۱۴۷۰	مخلوط با آب (خوراکی)	تنظیم کننده هورمون زنانگی در دوران بائسگی، جلوگیری از اختلالات سینه، افزایش دهنده قوای جنسی، آرام بخش	گیاه کامل	پنج انگشت	پنج انگشت	<i>Vitex pseudonegundo</i> (Haukskn.) Hand.-Mazz.	Verbenaceae
۱۵۰۲	شیره برگ (خوراکی)	رفع مشکلات ناباروری	گل‌ها و برگ‌ها	شاهپسند	شاهپسند درختچه‌ای	<i>Lantana camara</i> L.	
۴۵۹	عصاره گیاه (خوراکی)	بازکننده عروقی مجاری ادراری، ادرارآور، تقویت نیروی جنسی آقایان، میوه این گیاه در ایران وجود دارد و برای درمان دیابت مورد استفاده قرار می‌گیرد	تمام گیاه	خارخسک	خارخسک	<i>Tribulus terrestris</i> L.	Zygophyllaceae
۱۴۹۱	بخور، ضماد	جهت دفع مواد میکروبی روده‌ها و ضدسرطان‌های سبک، از دانه اسپند برای ضدعفونی کردن هوا استفاده می‌شود، خواب‌آور	تمام گیاه بویژه بذر	اسفند	اسفند	<i>Peganum harmala</i> L.	
۱۴۷۳	جوشانده (خوراکی)	پیش انداختن قاعدگی، کنترل فشار خون، درمان هیجان، تسکین علائم سردرد و درد گوش، ضدعفونی کننده پوست، دورکننده حشرات، دردهای روماتیسم	اندام هوایی	سداب	سداب	<i>Ruta graveolens</i> L.	Rutaceae
۱۵۶۱	دم جوش،	درمان سیاه سرفه	برگ، بذر و پوست ساقه	گاوگوش	کلمو	<i>Physorrhynchus chamaerapistrum</i> (Boiss.)	Cruciferae

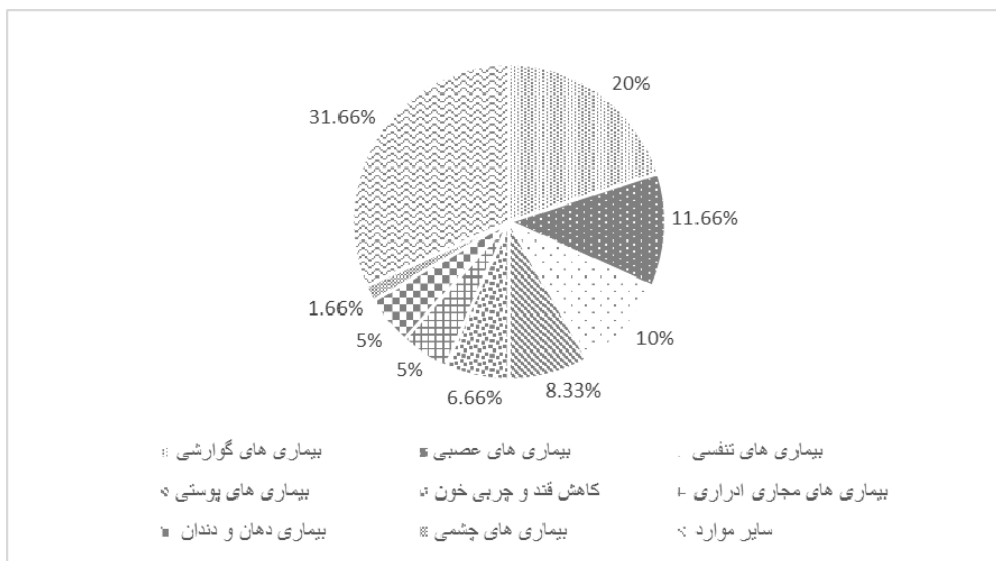
مورد مطالعه بابونه بهاری (*Anthemis cotula*)، فرفیون
(*Euphorbia helioscopia*)، شویید کوهی
(*Grammosciadium platycarpum*)، تاتوره (*Datura*)
(*stramonium*)، پونه کوهی (*Mentha mozaffarianii*)،
داغداغان (*Celtis australis*) و غیره هستند. از گیاهانی که
برای درمان بیماری‌های تنفسی در منطقه مورد مطالعه مورد

خانواده‌های نعنائیان (Lamiaceae)، چتریان
(Apiaceae)، کاسنی (Asteraceae)، گندمیان (Poaceae) و
سیب‌زمینی (Solanaceae) به ترتیب با ۷، ۷، ۶، ۵ و ۴ گونه
بیشترین تعداد گونه‌های گیاهی را دارا بودند (شکل شماره ۲).
بیشترین مصرف گونه‌های مورد استفاده در این شهرستان
در درمان بیماری‌های گوارشی، عصبی و تنفسی می‌باشد (شکل
شماره ۳). گیاهان مورد استفاده در بیماری‌های عصبی در منطقه

شکل شماره ۲- پرجمعیت ترین خانواده های گیاهی حوزه مورد مطالعه

شکل شماره ۳- فراوانی خواص دارویی گیاهان مورد استفاده در شهرستان بهبهان

استفاده قرار می گیرند می توان پرسیاوشان (*Rubus anatolicus*)، اسفرزه (*Plantago psyllium*)، بابونه بهاری (*Anthemis cotula*)، مرغ (*Cynodon dactylon*)، پونه کوهی (*Mentha*)، گشنیزک (*mozaffarianii*)، داغداغان (*Celtis australis*)، سیاهدانه (*Nigella sativa*) و چاودار (*Secale cereal*) را نام برد. بررسی نوع مصرف

قرار می گیرند می توان پرسیاوشان (*Hibiscus rosa-sinensis*)، ختمی (*Adiantum capillus-Veneris*)، پنیرک (*Malva sylvestris*)، آویشن (*Thymus kotschyanus*) و گندمک (*Imperata cylindrica*) و از گیاهان مورد استفاده در بیماری های گوارشی (معدده) می توان جو دو سر (*Avena sativa*)، فراسیون (*Marrubium*)

کردستان و دولتخواهی و ننی‌پور [۱۲] با بررسی اتنوبوتانی گیاهان دارویی حوزه آبریز شمال شرقی خلیج فارس، گونه‌های موجود در خانواده Asteraceae را گونه‌های غالب منطقه گزارش دادند که با یافته‌های تحقیق حاضر همخوانی دارد.

نتایج نشان داد که بیشترین کاربرد گیاهان دارویی در منطقه در زمینه رفع مشکلات گوارشی با فراوانی ۲۰ درصد بود و با نتایج مردانی‌نژاد و وزیرپور [۴۰] در رابطه با اتنوبوتانی گیاهان دارویی استان اصفهان که گزارش دادند بیشترین کاربرد این گیاهان در زمینه رفع مشکلات گوارشی با فراوانی ۱۷ درصد است و گزارش‌های سجادی و همکاران [۲۳] در مورد گیاهان دارویی شهرستان کاشان و مصدق و همکاران [۴۱] در مورد اتنوبوتانی گیاهان دارویی استان کهگیلویه و بویراحمد مطابقت دارد.

نتایج به دست آمده نشان می‌دهد که تقریباً تمام اندام‌های گیاهان منطقه مورد مطالعه مصرف دارویی دارند و کاربرد عمده آنها در درمان بیماری‌های دستگاه تنفسی و دستگاه گوارشی (معهده) می‌باشد. این نتایج با یافته‌های شریفی‌فر و همکاران [۲۷] که به مطالعه اتنوبوتانی برخی از گیاهان دارویی ناحیه کوه جوپار استان کرمان پرداختند، قلی‌پور و فتحی [۲۰] با موضوع بررسی اتنوبوتانی برخی گیاهان دارویی بخش مرکزی شهرستان ساری و یافته‌های ملتی و همکاران [۴۲] در مورد گونه *Nepeta bracteata Benth* و بررسی اتنوبوتانی آن در چند شهرستان استان خراسان رضوی مطابقت دارد.

از نکات قابل توجه در فلور گیاهان دارویی این شهرستان، وجود گیاهانی است که تاکنون گزارشی از آنها در این شرایط اقلیمی مشاهده نشده است که از آن جمله می‌توان به سداب (*Ruta graveolens*) و کلمو (*Physorrhynchus chamae-*) *rapistrum* اشاره کرد.

در تحقیق حاضر از نظر بخش مورد استفاده برگ گیاهان با ۲۷ درصد و پوست گیاهان با ۷ درصد به ترتیب از بیشترین و کمترین میزان مصرف دارویی برخوردار بودند که با نتایج Moshi و همکاران [۴۳] و نیک‌نژاد و همکاران [۴۴] مطابقت دارد.

در بعضی گیاهان نام محلی آنها با مطالعات انجام شده توسط محققین دیگر تفاوت دارد مانند گیاه *Ferulago angulata* که در بهبهان به آن چویل و در مبارکه اصفهان

گیاهان منطقه بیانگر این نکته است که بیشترین نوع مصرف به صورت جوشانده (۴۵ درصد) و بعد از آن به صورت دم کرده و خام (۳۰ درصد) است.

بحث

استفاده از گیاهان دارویی در بسیاری از کشورهای در حال توسعه بستر مناسبی برای حفاظت از سلامت ایجاد می‌کند [۳۶]. از جمله مطالعات کلیدی در این پژوهش بررسی خواص درمانی و موارد استفاده گیاهان در منطقه مورد مطالعه به صورت محلی و سنتی می‌باشد. برای رسیدن به این هدف از اطلاعات افراد بومی منطقه در رابطه با مصرف درمانی گونه‌های گیاهی دارویی استفاده شد.

وجود ۶۰ گونه گیاهی دارویی با توجه به سطح نسبتاً کم شهرستان بهبهان نشان می‌دهد که از لحاظ گیاهان دارویی غنی می‌باشد که این موضوع به غنای فلور حوزه مورد مطالعه وابسته است.

خانواده‌های نعنائیان (Lamiaceae) و چتریان (Apiaceae) با دارا بودن ۷ گونه بیشترین فراوانی پوشش گیاهی منطقه را تشکیل دادند. خانواده‌های کاسنی (Asteraceae)، گندمیان (Poaceae) و سیب‌زمینی (Solanaceae) به ترتیب با ۶، ۵ و ۴ گونه بیشترین تنوع گونه‌های گیاهی را بعد از خانواده‌های Lamiaceae و Apiaceae دارا بودند. نتایج این تحقیق با یافته‌های نعمتی پیکانی و جلیلیان [۳۷] که به بررسی گیاهان دارویی استان کرمانشاه، خدایاری و همکاران [۳۸] که به مطالعه اتنوبوتانی گیاهان دارویی شمال شرق استان خوزستان و خدایاری و امانی [۲۵] که به بررسی اتنوبوتانی گیاهان دارویی شهرستان ایذه (استان خوزستان) پرداختند و گونه‌های دارویی متعلق به خانواده‌های Lamiaceae، Asteraceae و Apiaceae را گونه‌های غالب مناطق مورد مطالعه معرفی کردند مطابقت دارد. همچنین شریفی‌فر و همکاران [۲۷] گونه‌های خانواده Lamiaceae را گونه‌های غالب استان کرمان معرفی کردند و سنندجی و مظفریان [۳۹] با بررسی فلور منطقه‌ی سارال استان

توسعه فعالیت‌های پژوهشی در آینده فراهم کند. با توجه به محدودیت منابع داخلی و توسعه طرح‌های اشتغال‌زایی بر مبنای کشت و بهره‌برداری پایدار گیاهان دارویی سازگار با شرایط اکولوژیکی منطقه، این منابع می‌تواند حداکثر تولید و بهره‌وری را داشته و راهکارهای مناسبی در جهت حفظ آنها به حساب آید. علاوه بر این، بایستی اقدامات لازم درخصوص حفظ و جلوگیری از انقراض گونه‌های دارویی منطقه توسط دستگاه‌های اجرایی صورت گیرد.

نتیجه‌گیری

با افزایش داروهای شیمیایی و آشکار شدن ضرر و زیان آنها و همچنین نداشتن عوارض جانبی ناشی از مصرف داروهای گیاهی، درمی‌یابیم که علم اتنوبوتانی (گیاه درمانی) روش بسیار مناسبی برای درمان بسیاری از امراض می‌باشد. به طوری که تمایل به استفاده از گیاهان دارویی و تجارت این گیاهان در حال افزایش است. با توجه به اهمیت شایان طب سنتی در درمان بیماری‌ها، در حال حاضر میزان استفاده از این شیوه بستگی به شناخت و باور مردم دارد. معرفی گیاهان دارویی می‌تواند پتانسیل منطقه مورد مطالعه را از نظر ذخایر ژنتیکی مشخص ساخته و بستر مناسبی را برای بسط فعالیت‌های تحقیقاتی در آینده فراهم کند. بنابراین بایستی اقدامات لازم درخصوص حفظ و جلوگیری از انقراض گونه‌های دارویی منطقه توسط دستگاه‌های اجرایی انجام شود. همچنین نتایج این تحقیق می‌تواند زمینه مناسبی را برای استفاده بهتر از گیاهان دارویی شهرستان بهبهان برای تولید فرآورده‌هایی با اثر بخشی بیشتر و مضرات کمتر فراهم کند.

تشکر و قدردانی

نویسندگان مقاله بدینوسیله مراتب تقدیر و تشکر را از حوزه معاونت محترم آموزشی و پژوهشی دانشگاه صنعتی خاتم‌الانبیاء بهبهان جهت حمایت مالی این طرح پژوهشی اعلان می‌دارند.

[۴۰] به آن چنور می‌گفتند و یا گیاه *Anthemis cotula* که در شهرستان بهبهان آن را باوینه و در خلیج‌فارس [۱۲] آن را بابینک می‌نامیدند.

همچنین در بعضی گیاهان تفاوت‌هایی در کاربرد محلی آنها در درمان بیماری‌ها بین منطقه مورد مطالعه و مناطق دیگر که توسط سایر محققین انجام شده تفاوت‌هایی وجود داشت. به عنوان مثال در تحقیق حاضر مردم بهبهان کاربرد گیاه *Cichorium intybus* را در داشتن طبع سرد، پایین‌آورنده قند خون، چربی و فشار و کاربرد گیاه *Nigella sativa* را در تأخیر زمان شروع تشنج و کاهش مدت آن، کاهش نفخ شکم و دفع گازهای معده، زیادکننده شیر مادر، قاعده‌آور، تسکین درد رحم و درد زایمان می‌دانستند اما در مطالعه انجام شده توسط مردانی‌نژاد و وزیرپور [۴۰] مردم مبارکه اصفهان کاربرد گیاه *Cichorium intybus* را رفع مشکلات گوارشی (یبوست)، درمان جوش صورت، سفیدکننده پوست و تب‌بر و کاربرد گیاه *Nigella sativa* را غلظت خون، تقویت ابرو و درمان زگیل معرفی کردند. همچنین در مطالعه حاضر کاربرد محلی گیاه *Silybum marianum* در کمک به عملکرد متابولیسم کبد، ضد چربی کبد، ضد عفونی‌کننده، اشتهاآور، تب‌بر و هضم‌کننده غذا، گیاه *Capsella bursa pastoris* در تنظیم سیکل ماهیانه، گیاه *Euphorbia helioscopia* در خاصیت مسهلی، از بین بردن زگیل، تسکین دردهای عصبی و گیاه *Plantago major* در تقویت‌کننده قوای فکری و جنسی، درمان آلزایمر، مقوی قلب، درمان‌کننده نازایی و ناباروری گزارش دادند که با کاربرد محلی آنها در مطالعه انجام شده توسط دولتخواهی و همکاران [۱۶] تفاوت‌هایی وجود داشت به طوری که مردم کازرون [۱۶] از گیاه *Silybum marianum* جهت درمان بیماری دستگاه گردش خون، از گیاه *Capsella bursa pastoris* جهت قابض و بندآورنده خون، از گیاه *Euphorbia helioscopia* جهت درمان سوختگی، بیماری‌های پوستی و زگیل و از گیاه *Plantago major* جهت رفع ناراحتی‌های تنفسی، قابض و نرم‌کننده استفاده می‌کردند. معرفی گیاهان دارویی می‌تواند پتانسیل منطقه مورد مطالعه را از نظر ذخایر ژنتیکی مشخص ساخته و بستر مناسبی را برای

1. Bonyadian M and Moshtaghi H. The effect of volatile oil of some traditional herbs on *Staphylococcus aureus* in cheese production. *Journal of Medicinal Plants* 2007; 1: 19-25. (Persian)
2. Pardode-Santayana M, Pieroni A and Puri RK. *Ethnobotany in the New Europe: people, Health and Wild Plant Resources*. New York, NY, Berghahn Books, 2010.
3. Ghorbani A. *Medicinal plants of Torkman Sahra*. Research Centre of Ethnobotany and medicinal synonymes. Tehran: 2005. (Persian)
4. Ghandi AR, Zolfaghari B and Shmashyan Sh. Necessity, Importance and Application of Traditional knowledge in Different Ethnicities. *Journal of Islamic and Iranian Traditional Medicine* 2011; 2 (2): 161 - 176.
5. Silva N and Fernandes Júnior A. Biological properties of medicinal plants: a review of their antimicrobial activity. *The Journal of Venomous Animals and Toxins including Tropical Diseases* 2010; 16 (3): 402 - 41.
6. Salehi Surmaghi MH, Aynehchi Y, Amin G and Mahmoodi Z. Survey of Iranian plants for saponins, alkaloids, flavonoids and tan-nins. Tehran, Iran. *IV Daru* 1992; 2: 281 - 291. (In Persian)
7. Delnavaz hashemlouian B and Ataii azimi A. *Medicinal and Edible Attributes in plants*, Islamic Azad university press. Saveh. 2008, 180 pp. (Persian)
8. Falsettos. *Medicinal properties of aromatic plant families. Therapeutic properties in the same scented plant family*. 2009, 120 pp.
9. Prajapati N, purohit SS. *Agros colour Atlas of medicinal plants*. Shyam printing press, India. 2004, 33 pp.
10. Sharififar F, Koochpayeh A, Motaghi MM, Amirhosravi A, Puormohseni Nasab E and Khodashenas M. Study the ethnobotany of medicinal plants in Sirjan, Kerman province, Iran. *Journal of Herbal Drugs* 2010; 3: 19 - 28.
11. Ahvazi M, Akbarzadeh M, Khalighi-Sigaroodi F and et al. ntroduce some of the Medicina l Plants Species with the Most Traditional Usage in East Mazandaran Region. *Journal of medicinal plants* 2013; 44: 164 - 76.
12. Dolatkhahi M, Nabipour I. Ethnobotanical study of medicinal plants in the northeastern Persian Gulf basin. *Journal of Medicinal Plants* 2015; 15: 129-143. (Persian)
13. Iranmanesh M, Najafi SH and Yosefi M. Studies on Ethnobotany of important medicinal plants in Sistan. *Journal of Herbal Drugs* 2010; 2: 61 - 8.
14. Dolatkhahi M and Ghorbani Nohooji M. The Most Used Medicinal Plant Species of Dashtestan (Bushehr Province), with Emphasize on Their Traditional Uses. *J. Med. Plants* 2013; 46: 85 - 105. (Persian).
15. Mahdavi KH, Salari M and Vafadoust M. Ethnobotanical study of medicinal plants city college summer light, the first regional conference on medicinal plants north of the country, Gorgan. Agriculture and Natural Resources Research Center of Golestan 2014; COI: RCMPNI01_067. (Persian)
16. Dolatkhahi M, Ghorbani Nohooji M, Mehrafarin A, Amini Nejhah GH and Dolatkhahi A. Ethnobotanical study of medicinal plants in Kazeroon, Iran: Identification, distribution and traditional usage. *J. Med. Plants* 2012; 42: 163 - 78. (Persian)
17. Dolatkhahi M and Amininejad GH. Introductory Biodiversity of the Medicinal Plant of Noor Abad Mamasani County in Fars province. National Congress on Medicinal Plants. Yasuj, Iran. August 2012.
18. Dolatkhahi M, Yousefi M, Dolatkhahi A. The first report of the occurrences of *Lycopus europaeus*

- L. (Lamiaceae) from the south of Iran. The 16th National and 4th International Conference of Biology. Ferdowsi University of Mashhad (FUM), Iran. 2010, (Persian).
- 19.** Sartavi K and Gholamian F. Medicinal Plants of Bushehr Province. *Iranian Journal of Medicinal and Aromatic Plants Res.* 2004; 20: 213 - 27. (Persian).
- 20.** Gholipour A and Fathi H. An Ethnobotanical study of some medicinal plants in the central part of Sari. International Conference on Applied Research in Agriculture (icara) June 2015, Cod CoI: pper ICARA01_609. (Persian).
- 21.** Rastegar M, Tavana Z, Khademi R and et al. Ethnopharmacology of the native herbs of Helleh River (Bushehr Province/Iran). *Iranian South. Med. J.* 2012; 4: 303 - 16. (Persian).
- 22.** Safa O, Soltanipoor MA, Rastegar S and et al. An ethnobotanical survey on hormozgan province, Iran. *Avicenna J. Phytomedicine* 2013; 3 (1): 64 - 81.
- 23.** Sajadi A, Batouli H and Ghanbari A. Collection and review of selected traditional uses of plants in Kashan city. *Journal of Islamic and Iranian Traditional Medicine* 2012; 2: 29 - 36.
- 24.** Saharkhiz H, Hassan Abbasi N and Hosseini S. The final report collection and identification of medicinal plants Gorgan and prairie. Research Center of Natural Resources and Animals Golestan province 2001.
- 25.** Khodayari H and Amani SH. Ethnobotanical study of medicinal plants Ize city (Khuzestan Province). The first national conference on medicinal herbs, traditional medicine and organic farming, Hamadan, Assessment Board of Hegmataneh Environmental, Centre for Development Conferences Aria Hegmatan. COI: HBHEAITH01_161. 2015; 1-15. (Persian).
- 26.** Kazemi Z, Naghinejhad AR and Saeedi Mehrvarz SH. Study of Ethnobotanical and biodiversity of medicinal plants Biosphere coast Miyankaleh. National Conference on Medicinal Plants, Sari, Mazandaran University of unit. COI: HERBAL01_1235. 2011. (Persian).
- 27.** Sharififar F, Moharam Khani MR, Mottar F and et al. Ethnobotanical Study of Medicinal Plants of Joopar Mountains of Kerman Province, Iran. *Journal of Kerman University of Medical Sciences* 2014; 21 (1): 37-51. (Persian).
- 28.** Danaei A. Effect of Sowing Time on Yield and Agronomic Traits of some Sesame Genotypes in Behbahan Region. *Journal of Crops Seed* 2015; 2-31 (1): 1-21.
- 29.** Mozaffarian V. Trees and Shrubs of Iran. Farhang Moaser Publishers. Tehran. 2005, 1100 pp. (Persian).
- 30.** Ghahraman A and Attar F. Biodiversity of plant species in Iran. Tehran University Publisher. 1999, 1176 pp.
- 31.** Mozaffarian V. Identification of Medicinal and Aromatic Plants of Iran. Moaser Farhang Publisher. 2013, 1444 pp.
- 32.** Ghahraman A. Flore de l'Iran. Société nationale pour la conservation des ressources naturelles et de l'environnement humain avec la collaboration de l'Université de Tehran. 1978, Vol. 1 - 26. 3250 pp.
- 33.** Ghahraman A. Plant Systematics - Chromophytes of Iran (In Persian). Tehran University Press. Tehran. 1992 - 1996, Vol 1 - 4. 2778 pp.
- 34.** Parsa A. Flora of Iran. Ministry of Culture and Higher Education of Islamic Republic of Iran, Tehran. 1978 - 80, Vol. 1-2. 1048 pp.
- 35.** Assadi M, Maassoumi AA, Khatamsaz M and et al. Flora of Iran. Research Institute of Forests and Rangeland Press. Tehran. 1990 - 2010. (Persian).
- 36.** Farzana A.N., Ismat A.S. and Shamim S. Antifungal Activity of Selected Medicinal Plant Extract on *Fusarium oxysporum* Schlecht the Causal Agent of Fusarium Wilt Disease in Tomato. *American Journal of Plant Sciences* 2014; 5: 2665-2671.

- 37.** Nemati Paykani M and Jalilian N. Medicinal plants of Kermanshah province. *Taxonomy and Biosystematics* Summer 2012; 4 (11): 69-78. (Persian).
- 38.** Khodayari H, Amani SH and Amiri H. Ethnobotanical Medicinal herbs North East Khuzestan Province, *Journal of Medicinal Plants and By-products -JMPB* 2015; 4: 12-26. (Persian)
- 39.** Sanandaji S and Mozaffarian V. Studies of Flora in Saral area: Kurdistan – Iran. *Taxonomy and Biosystematics*, Autumn 2010; 2 (3): 59- 84. (Persian).
- 40.** Mardaninejhad SH and Vazirpour M. Ethnobotanical Medicinal herbs by the people of Mobarakeh (Isfahan), *Herbal Medicines* 2013; 3: 111 - 129. (Persian).
- 41.** Mosaddegh M, Naghibi F, Moazzeni H and et al. Ethnobotanical survey of herbal remedies traditionally used in Kohghiluyeh va Boyer Ahmad province of Iran. *J. Ethnopharmacol.* 2012; 141: 80-95.
- 42.** Mellati H, Kafi M, Mellati F and et al. A review of the species *Nepeta bracteata* (Benth) and study of Ethnobotanical in several city in Khorasan province. *Journal of Herbal Medicines* 2014; 4: 223 - 232. (Persian).
- 43.** Moshi M.J, Otieno D.F and Weisheit A. Ethno medicine of the Kagera Region, north western Tanzania. Part 3: plants used in traditional medicine in Kikuku village, Muleba District. *Journal of Ethnobiology and Thnomedicine* 2012, 8 (14): 2-11.
- 44.** Niknejad Y, Rezaee MB and Zakerimehr M.R. Florestic investigation, life form, and distribution of medicinal plants species in Rineh area Amol. *Eco Phytochemical Journal of Medicinal Plants* 2014; 1 (4): 32 - 43 (Persian).

Ethnobotanical Study (Identification, Medical Properties and How to Use) of some Medicinal Plants of Behbahan city of Khuzestan Province, Iran

Razmjoue D (Ph.D.)^{1*}, Zarei Z (M.Sc.)², Armand R (B.Sc.)³

1- Department of Rangeland and Watershed Management, Faculty of Environment and Natural Resources, Behbahan Khatam Alanbia University of Technology, Behbahan, Iran

2- Master of Range Management, Faculty of Environment and Natural Resources, Behbahan Khatam Alanbia University of Technology, Behbahan, Iran

3- Coach and faculty member at the Department of Biology,, Behbahan Khatam Alanbia University of Technology, Behbahan, Iran

*Corresponding author: Department of Rangeland and Watershed Management, Faculty of Environment and Natural Resources, Behbahan Khatam Alanbia University of Technology, Behbahan, Iran

Tel & Fax: +98-61-52731662

Email: d.razmjoue@gmail.com

Abstract

Background: The ethnobotanical science to study how the people of a race, culture or specific area use the native plants of that region. Since the methods and the indications of medicinal plants in the different regions are various.

Objective: The present study was conducted with the purpose of introducing the traditional application of medicinal plants of Behbahan City for curing the diseases.

Methods: For this purpose, after gathering the native plants of region simultaneously, the local name, medicinal properties, How to use and the other information related to the species were gathered.

Results: In this study, 60 plant species belong to 23 families were identified. The Lamiaceae, Apiaceae, Asteraceae, Poaceae and Solanaceae families respectively with having 7, 7, 6, 5 and 4 species had the most number of plants species. By examining the types of plants used as Sodden consumption was found that most (45%) and then the tail and Crude (30 percent).

Conclusion: Existence of 60 medicinal plant species in Behbahan City shows that the city is reach in terms of having access to medicinal plants; and this matter can provide suitable field for better usage of medicinal plants of this city for producing the productions with more effectiveness and less disadvantages.

Keywords: Apiaceae, Behbahan, Ethnobotanical, Lamiaceae, Medicinal plants

